

صلاة الاضلاع

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده هنر و معماری ، گروه هنر

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش : نقاشی

عنوان:

روند بررسی ناخودآگاه در نقاشی

استاد راهنما:

فریدون امیدی

استاد مشاور:

داور یوسفی

پژوهشگر:

صنم فروهری

تابستان ۱۳۹۱

منشور اخلاق پژوهش

بایاری از خداوند سبحان و اعتماد بر این که عالم محضر خداست و بهواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت

جایگاه دانشگاه در امتحای فرهنگ و تمدن بشری، مادیانجویان و اعضاء هیات علمی واحد های دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام

فحایت های پژوهشی بد نظر قرار داده و از آن تخلفی نکنیم:

۱- اصل برائت: التزام به برائت جویی از هر گونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به مثابه های غیر علمی می آلائند.

۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هر گونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.

۳- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به بهکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.

۴- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تقد و خودداری از هر گونه حرمت شکنی.

۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشیدگان (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.

۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشورهای و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.

۷- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هر گونه پنهان سازی حقیقت.

۸- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه بهکاران پژوهش.

۹- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

بسمه تعالی

در تاریخ : ۹۱/۰۴/۲۰

دانشجوی کارشناسی ارشد از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره

به حروف و با درجه مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما

تقدیم بہ

پدر و مادر عزیزم

شکر و قدردانی

پایان نامه فوق ثمره‌ی تلاش و راه‌نمایی‌های اساتید محترمی است که اینجانب را راه‌نمای کردند. شایسته است از

راه‌نمایی‌ها و زحمات استاد بزرگوار و محترم جناب آقای فریدون امیدی و جناب آقای داود یوسفی نهایت شکر و

قدردانی خود را ابراز نمایم.

تعهدنامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب صنم فروهری دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجوی ۸۹۰۶۵۳۹۶۸ در رشته نقاشی که در تاریخ

از پایان نامه خود تحت عنوان: روند بررسی ناخودآگاه در نقاشی

دفاع نمودم.

بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی هم سطح، پایین تر یا بالاتر در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدارک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: صنم فروهری

تاریخ و امضا

بسمه تعالی

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی

دانشکده هنر و معماری

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی	کد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۶۰۱۱۱۹۰۱۰۱۶
عنوان پایان نامه: روند بررسی ناخودآگاه در نقاشی		
نام و نام خانوادگی دانشجو: صنم فروهری	تاریخ شروع پایان نامه:	شماره دانشجویی: ۸۹۰۶۵۳۹۶۸
رشته تحصیلی: نقاشی	تاریخ اتمام پایان نامه:	
استاد / استادان راهنما: فریدون امیدی	استاد / استادان مشاور: داور یوسفی	
آدرس:	شماره تلفن:	
<p>چکیده: در رساله ی مذکور، در بخش نخست سعی شده است که به معنی ناخودآگاه و ارتباط آن با خودآگاه انسان و به خصوص انسان هنرمند پرداخته شود و در روند این تحقیق به نظرات روانشناسانی چون "زیگموند فروید" و "کارل گوستاو یونگ" که در زمینه ی ناخود آگاهی تحقیقات گسترده ای را به انجام رسانیده اند، پرداخته می شود و تجلی ناخود آگاه در اثر هنری طبق نظرات آنها بررسی می شود، و در ادامه، فرایند آفرینش یک اثر هنری را مورد بررسی قرار داده، نقش تخیل هنرمند و ادراکات شهودی و الهاماتی که بدو می رسد، مورد مطالعه قرار گرفته و در روند آن به شباهت پدیده آفرینشگری در انسان بدوی و کودک پرداخته می شود، سپس نقش صور نوعی یا آرکتایپ ها در ناخودآگاه جمعی انسان ها توضیح داده می شود.</p> <p>در انتهای بخش نخست، هنر از دیدگاه رمانتیک ها و سوررئالیست ها مورد بررسی قرار گرفته و نقش ادراکات شهودی و الهام از دیدگاه رمانتیک ها و فرایند خواب و رؤیا و خود انگیختگی از دیدگاه سوررئالیست ها مورد مطالعه قرار می گیرد.</p>		

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه مناسب است تاریخ و امضا

مناسب نیست

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول کلیات طرح	
۱-۱- بیان مسئله	۲
۲-۱- هدف‌های تحقیق	۲
۳-۱- اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن	۳
۴-۱- سوالات و فرضیه‌های تحقیق	۳
فصل دوم روانکاوی و ناخودآگاه از نظر فروید	
مقدمه	۵
۱-۲- "فروید"	۷
۲-۲- "خواب و رؤیا از دیدگاه فروید"	۹
۳-۲- "اثر هنری، از دیدگاه فروید"	۱۱
فصل سوم روانکاوی و ناخودآگاه از نظر یونگ	
۱-۳- "یونگ"	۱۴
۲-۳- "اثر هنری از دیدگاه یونگ"	۱۵
۳-۳- "ناخودآگاه جمعی"	۱۷
۴-۳- "خواب و رؤیا از دیدگاه یونگ"	۱۸
۵-۳- "تفاوت‌های نظرات فروید و یونگ در باب ناخودآگاهی"	۱۹
فصل چهارم نقاشی و ناخودآگاه	
۱-۴- "آفرینش اثر هنری"	۲۲
۲-۴- "مراحل آفرینش"	۲۴
۳-۴- "نقاشی و ناخودآگاه"	۲۵
فصل پنجم انسان بدوی- کودک- ناخودآگاه	
۱-۵- "انسان بدوی- کودک- ناخودآگاه"	۴۳
۲-۵- "کودک- نقاشی- بازی"	۴۵
فصل ششم رمانتیک‌ها- سوررئالیست‌ها- ناخودآگاه	
۱-۶- رمانتیک‌ها- سوررئالیست‌ها- ناخودآگاه	۵۱
۲-۶- "بررسی ناخودآگاه در آثار سوررئالیست‌ها"	۵۶
فصل هفتم نظریات جدید ناخودآگاه در قرن بیست و یکم	

مقدمه	۷۱
۱-۷ " ناخودآگاه از نظر سابری رُی "	۷۱
۲-۷ " بررسی آثار پت پاکسون "	۷۲
۳-۷ " بررسی آثار دینو والز "	۷۹
فصل هشتم بررسی و تحلیل آثار چند نقاش	
۱-۸- بررسی و تحلیل تابلوی "مرگ و آتش"	۸۵
۲-۸- "ادوار مونک"	۸۸
۳-۸- "تحلیل تابلوی جیغ"	۸۹
۴-۸- "تحلیل تابلوی رقص در کنار ساحل"	۹۲
۵-۸- "سالوادور دالی"	۹۶
۶-۸- بررسی و تحلیل تابلوی "پرواز عظیم دمی- تاسه" با دنباله طولانی به طول پنج متر همراه با یک نمونه نقد	۹۸
۷-۸- بررسی و تحلیل تابلوی "پرنده" همراه با یک نمونه نقد	۱۰۲
نتیجه گیری	۱۰۴
گزارش کار عملی	۱۰۵
فهرست منابع	۱۱۶

فهرست تصاویر

صفحه	عنوان
۲۸	تصویر ۴-۱- فرانسیسکو گیا
۳۰	تصویر ۴-۲- جکسون پولاک
۳۱	تصویر ۴-۳- جکسون پولاک
۳۳	تصویر ۴-۴- مربع سیاه روی زمینه سفید (کازیمیر مالویچ)
۳۶	تصویر ۴-۵- واسیلی کاندینسکی
۳۹	تصویر ۴-۶- منیوتورومکی (پابلو پیکاسو)
۴۷	تصویر ۵-۱- خلاقیت در نقاشی کودک
۵۴	تصویر ۶-۱- ویلیام بلیک
۵۵	تصویر ۶-۲- ویلیام بلیک
۵۹	تصویر ۶-۳- آندره ماسون
۶۰	تصویر ۶-۴- سالوادور دالی
۶۱	تصویر ۶-۵- مارکس ارنست
۶۵	تصویر ۶-۶- ایو تانگی
۶۶	تصویر ۶-۷- ایوتانگی
۶۷	تصویر ۶-۸- ادیلن رودن
۶۸	تصویر ۶-۹- ادیلن رودن
۷۵	تصویر ۷-۱- پت پاکسون
۷۶	تصویر ۷-۲- پت پاکسون
۷۷	تصویر ۷-۳- پت پاکسون
۷۸	تصویر ۷-۴- پت پاکسون
۸۱	تصویر ۷-۵- دینو والنز
۸۲	تصویر ۷-۶- دینو والنز
۸۳	تصویر ۷-۷- دینو والنز
۸۷	تصویر ۸-۱- گرگ و آتش (پل کله)
۹۱	تصویر ۸-۲- رقص در کنار ساحل (ادوارد مونک)
۹۴	تصویر ۸-۳- رقص زندگی (ادوارد مونک)
۹۵	تصویر ۸-۴- ادوارد مونک

١٠١ تصوير ٨-٥- پرواز عظيم دي - تاسه (سالوادور دالي)
١٠٣ تصوير ٨-٦- پرنده (سالدادور دالي)
١٠٦ ١٢٠×٨٠ اكريليك
١٠٧ ١٢٠×٨٠ اكريليك
١٠٨ ١٠٠×٧٠ اكريليك
١٠٩ ١٠٠×٧٠ اكريليك
١١٠ ١٢٠×٨٠ اكريليك
١١١ ١٢٠×٨٠ اكريليك
١١٢ ١٠٠×٧٠ اكريليك
١١٣ ١٠٠×٧٠ اكريليك
١١٤ ١٢٠×٨٠ اكريليك
١١٥ ١٤٠×١٠٠ اكريليك

فصل اول
کلیات طرح

۱-۱- بیان مسئله

در ابتدا به معنی ناخودآگاه و ارتباط آن با خود آگاه انسان و به خصوص انسان هنرمند پرداخته شود. و به نظرات روانشناسانی چون "زیگموند فروید" و "کارل گوستاو یونگ" که در زمینه‌ی ناخودآگاهی تحقیقات گسترده‌ای را به انجام رسانیده‌اند، پرداخته شود و تجلی ناخودآگاه در اثر هنری طبق نظرات آنها بررسی شود، و در ادامه، فرایند آفرینش یک اثر هنری را مورد بررسی قرار داده، نقش تخیل هنرمند و ادراکات شهودی و الهاماتی که بدو می‌رسد، مورد مطالعه قرار گیرد و در روند آن به شباهت پدیده‌ی آفرینشگری در انسان بدوی و کودک پرداخته شود، سپس نقش صور نوعی در ناخودآگاه جمعی انسانها توضیح داده شود و هنر از دیدگاه رمانتیک‌ها و سوررئالیست‌ها مورد بررسی قرار گیرد و اینکه منبع اثر هنری از کجا در اندیشه هنرمند جرقه می‌زند تا به خلق اثرش پردازد؟

۱-۲- هدف‌های تحقیق

با جستجویی در روند مکاتب هنری می‌توان دریافت که رمانتیک‌ها و سوررئالیست‌ها بیشترین بهره را از نظریه‌های روانشناسی برده‌اند، آنها معتقد به خلق فی البداهه بوده‌اند و خلق فی البداهه را حاصل چیزی میان الهام و رؤیا دانسته‌اند و می‌دانیم که سرچشمه الهام و رؤیا را نیز می‌توان از همان منبع عظیم ناخودآگاه فردی و جمعی شخص دانست.

۱-۳- اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن

امروزه ما می‌دانیم که هنرمند بعد خلق اثر، تقریباً با همان نوع حیرت و شیفتگی مواجه می‌شود که در انسانهای قبایل بدوی و حتی کودکان بعد خلق و آفرینش مشاهده شده است. روانشناسان آن را حاصل دریافتهای ناخودآگاهی و بخصوص ناخودآگاه جمعی هنرمند دانسته‌اند. بنابراین برای شناخت و درک بیشتر موضوع، به مطالعه و شناخت و بررسی ناخودآگاه فرد و به خصوص ناخودآگاه فرد هنرمند پرداخته و کنکاشی هر چند ناچیز در آن داشته باشیم.

۱-۴- سؤالات و فرضیه‌های تحقیق

منبع یک اثر هنری از کجا در اندیشه هنرمند جرقه می‌زند؟

بازتابهای روانی و روحی هنرمند تا چه اندازه در خلق اثر مؤثرند؟

آیا هنرمند می‌تواند همان چیزی را ترسیم کند که در ذهنش نقش بسته است؟

یک اثر هنری از نوع رئالیسم تا آبستره تا چه اندازه می‌تواند بازتاب شخصیت و اندیشه آفریننده‌اش باشد؟

فصل دوم

روانکاوی و ناخودآگاه از نظر فروید

مقدمه

هرگاه در مقابل یک اثر هنری نقاشی یا یک متن ادبی قرار گرفته‌ام، سؤالات بسیاری در ذهنم نقش بسته است، منبع یک اثر هنری از کجا در اندیشه هنرمند جرقه می‌زند تا به خلق اثرش پردازد؟ بازتاب‌های روانی و روحی هنرمند تا چه اندازه در خلق اثر مؤثرند؟ آیا هنرمند می‌تواند همان چیزی را ترسیم کند که در ذهنش نقش بسته است؟ و به طور کلی یک اثر هنری از نوع رئالیسم تا آبستره تا چه اندازه می‌تواند بازتاب شخصیت و اندیشه‌ی آفریننده‌اش باشد؟

همواره این سؤالات با خواندن زندگی‌نامه‌ی هنرمندان بیشتر می‌شدند، سؤال‌های بی‌شماری که من را به سمت بررسی نظریه‌های روانکاوی کشانید، نظریه‌هایی که به نقد هنرمند و اثر هنری پرداخته‌اند. یکی از شاخص‌ترین روانکاوانی که تأثیر زیادی بر نظریه‌های روانشناسانه هنر گذاشته، "زیگموند فروید" بوده است. فروید به تجزیه و تحلیل روان و ناخودآگاه هنرمندان پرداخته و آثار آنان را نیز در روند چگونگی انگیزه‌های بروز آثار هنریشان مورد بررسی قرار داده است.

از این جهت اینجانب، به لزوم مطالعه‌ی نظرات فروید در باب ناخودآگاهی پی برده و در روند مطالعه‌ی نظرات او به نظرات روانشناسانه‌ی دیگری در این باب که عمدتاً شاگردان فروید بدان پرداخته بودند، برخورد کردم و آنها را مورد مطالعه و بررسی قرار دادم. در روند این مطالعه دریافتم که فروید هنرمند را شخصی درون‌گرا می‌داند که به دلیل کشمکش‌های بیش از اندازه‌ی غریزه‌اش نمی‌تواند با دنیای واقعیات موجود به سازگاری رسد و از این جهت برای ارضای روح سرگشته‌ی خود به دنیای دیگر که می‌تواند دنیای خیالی آرزوهایش باشد پناه می‌برد. او همچنین معتقد بود که

آثار هنری یک هنرمند حاصل عقده‌های سرکوب گشته‌ی دوران زندگی او از کودکی اش تا به حال می‌باشد.

به اعتقاد او در واقع این روانکاو است که با بیرون کشانیدن انگیزه‌های ناخودآگاه فرد می‌تواند تا حدودی به دنیای درونی او راه یابد. میتوان بر روند پدیده‌ی آفرینشگری و آثار هنری دریافت که روحیات درونی، تأثرات و روان هنرمند همواره مورد توجه و کنکاش مخاطبانش قرار گرفته و به همین دلیل روانشناسان و روانکاوان بسیاری همواره به مسأله آفرینشگری و ارتباط آن با درونیات و ذهن ناخودآگاه هنرمند پرداخته‌اند و معتقدند که در بررسی و تجزیه و تحلیل چگونگی خلق و آفرینش اثر هنری از لحاظ روانشناسی، می‌بایست به درونیات و روحیات و تأثرات روانی و در یک کلام به بررسی ذهن ناخودآگاه هنرمند پرداخت.

در واقع روانشناسی هنری که آن را شاخه‌ای از نقد هنری می‌دانند می‌توان با یاری گرفتن از روانشناسی تجربی به حوزه‌ی وسیع روح هنرمند راه یافت. روانکاوان غالباً ریشه‌های هنری هر اثر هنری را در عمق دوران کودکی هنرمند جستجو می‌کنند و همواره آفرینش هنری را تعبیری از محتویات ناخودآگاه هنرمند از آغاز دوران زندگی او تا به حال می‌دانند که به صورت تصاویر یا واژه‌ها و به گونه‌ای رازگون و نمادین در آثارش ظهور می‌یابد.

"کارل گوستاو یونگ" که از شاخص‌ترین نظریه پردازان در زمینه‌ی ناخودآگاهی و به خصوص ناخود آگاهی جمعی است بر این عقیده است که روانشناسی فروید بر شخصی بودن این ابهام بسیار پافشاری کرده و آن را تنها حاصل واپس رانده شدن خودآگاه فرد می‌داند اما خودش بر این باور است که محتویات آثار هنرمند اهل شهود از ناخودآگاهی جمعی اش بر می‌خیزد و ناخودآگاه جمعی را حاوی صور ازل و معانی اساطیری کل تاریخ بشر می‌داند.

با جستجویی در روند مکاتب هنری می‌توان دریافت که رمانتیک‌ها و سوررئالیست‌ها، بیشترین بهره را از نظریه‌های روانشناسی برده‌اند، آنها معتقد به خلق فی البداهه بوده‌اند و خلق فی البداهه را حاصل چیزی میان الهام و رؤیا دانسته‌اند و می‌دانیم که سرچشمه‌ی الهام و رؤیا را نیز می‌توان از همان منبع

عظیم نا خودآگاه فردی و جمعی شخص دانست. یونگ نیز رؤیا را با روان جمعی بشری پیوند می‌زند و عناصر عینی آن را در "آرکتایپ‌ها"^۱ می‌داند. در واقع این عناصر عینی نمادین را می‌توان در رؤیا، آثار هنرمندان، آثار بجا مانده از هنر انسان‌های بدوی و غارنشین و حتی نقاشی کودکان به خوبی بازیافت. از این جهت است که روانشناسی نوین نیز به این دو مقوله توجه بسیاری نشان داده است.

امروزه ما می‌دانیم که هنرمند بعد از خلق اثر، تقریباً با همان نوع حیرت و شیفتگی مواجه می‌شود که در انسان‌های قبایل بدوی و حتی کودکان بعد از خلق و آفرینش مشاهده شده است. برخی متفکران آن را بازتاب همان نیروهای ماورایی و جادویی هنر و روانشناسان آن را حاصل دریافت‌های ناخودآگاهی و به خصوص ناخودآگاه جمعی هنرمند دانسته‌اند. بنابراین برای شناخت و درک بیشتر موضوع، لازم دانستم پیش از هر چیز به مطالعه و شناخت و بررسی ناخودآگاه فرد و به خصوص ناخودآگاه فرد هنرمند پرداخته و کنکاشی هر چند ناچیز در آن داشته باشم.

۲-۱- "فروید"

"زیگموند فروید"^۲ را شاید بتوان جزء اولین روانشناسانی دانست که به مطالعه و جستجو در باره‌ی روان ناخود آگاه انسان پرداخته است. هنگامی که اندیشه‌ها و نظام فکری او را مورد مطالعه و بررسی قرار می‌دهیم، متوجه تقسیم بندی‌های دو گانه‌ای در مطالعات او می‌شویم. او انسان را موجودی می‌داند که از دو سو میان دو نیرو اسیر و گرفتار است. او معتقد است، انسان و (هر جانور دیگر) برای

۱- صور نوعی (archetype)

۲ - Sigmund freud

بقاء و رفع حوايج و نیازهای خود به تجهیزاتی فطری نیاز دارد و به کمک آنها برای بقا خود می‌کوشد. این تجهیزات نهادی را که همان غرایز انسان می‌باشد او (سایقه) یا (شور) می‌نامد. فروید، همانند ارسطو، نظام عمومی وجودی انسان را "روان" می‌خواند و روان را روح اصلی می‌دانست که انسان، به وسیله‌ی آن، زندگی، احساس و تفکر می‌کند. از نظر فروید، سوائق دوگانه‌ی شور زندگی و شور مرگ، ماهیتی متضاد دارند. یکی سازنده و مایه‌ی آبادانی و دیگری مخرب و مایه‌ی ویرانی است. یکی انسان را به نزدیکی و پیوند و وحدت سوق می‌دهد و دیگری آن را به پریشانی و بی‌سامانی و جدایی می‌کشاند. در واقع انسان فرویدی، مجموعه‌ای است از نیروهای آشتی ناپذیر. به عقیده‌ی فروید، امیال انسان از بدو تولد در پی ارضاء خود، مبهم و بی‌پروا و ناخودآگاه به عالم خارج سر می‌زند ولی در مقابل محدودیت‌ها و موانع خارجی، پس رانده می‌شود و محدود، متعین و مشخص می‌شود و به صورت ناخودآگاه در می‌آید و این گونه است که روان ناخودآگاه در برابر روان خود آگاه ایجاد می‌شود، شعور در مقابل لاشعور و عقل در برابر عشق بر می‌خیزد. فروید به روان نیمه خودآگاه نیز معتقد است و روان ناخودآگاه را به طور کامل از روان خودآگاه جدا نمی‌داند. پیروان فروید، معتقدند که آفرینشگری محصول ذهن نیمه آگاه است، نه ناخودآگاه، تفاوت ذهن نیمه آگاه با ناخودآگاه در این است که هنگامی که "خود" در راحتی است، ذهن نیمه آگاه برای یادآوری باز است. خلاقیت هنگامی ظاهر می‌شود که "خود" به گونه‌ای اختیاری و موقتاً از برخی از نواحی نیمه آگاه عقب نشینی می‌کند تا بعداً آن را به طور مؤثر کنترل نماید. آفرینشگر، کسی است که می‌تواند با آزادی بیشتری نسبت به دیگران از ذهن نیمه آگاه خود استفاده کند. بنابراین، آفرینشگری، مستلزم آزادی موقتی ذهن نیمه آگاه، هم از فرآیندهای ذهن آگاه و هم ذهن ناآگاه است. ذهن نیمه آگاه، به دلیل آزادی در جمع‌آوری ایده‌ها، مقایسه و آزمایش مجدد آنها، سرچشمه آفرینشگری به شمار می‌آید.